

LUPINE KAVRIJEV V GROBOVIH STARIH SLOVANOV NA PTUJSKEM GRADU

J. HADŽI

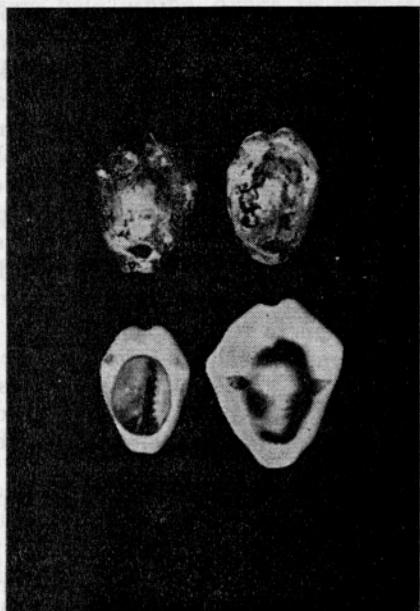
(Pripombe zoologa)

Ker je po J. Korošču prvič, da so se v starih grobovih na teritoriju LR Slovenije našle lupine kavrijev, torej polžev, in ker gre za zoološki objekt, menim, da je prav, če se oglasi s tem v zvezi tudi zoolog. Morda bodo njegove ugotovitve in iz teh izhajajoči zaključki koristni tudi za naše arheologe. Srečni najditelj se je sicer obrnil na mesto, ki ga je imel za kompetentno v tem pogledu, t. j. na vodstvo Inštituta za oceanografijo in ribištvo FLRJ v Splitu (prim. pripombo pod črto na str. 85 dela: Josip Korošec, Staroslovansko grobišče na Ptujskem gradu, Ljubljana 1950, SAZU), vendar se mi odgovor tega vodstva ne zdi neoporečen in se nanaša le na verjetno provenienco naših kavrijev. Učeni avtor lepe monografije se je dal vplivati po dobljenem mnenju o možnem izvoru naših kavrijev. Toliko bolj je potrebna rektifikacija teh podatkov.

Oglejmo si najprej sama dejstva. Po Korošču gre za staroslovansko grobišče na Ptujskem gradu. Starost grobov je ugotovljena: druga polovica X. in prva polovica XI. stoletja n. št. Ostanke pripadajo belobrdskemu kulturnemu krogu. Med t. i. pridevki v grobovih žensk so dobili kavrije. Računajo, da je moglo biti vsega okrog 500 grobov, obdelanih pa je vsega 377. Le v treh grobovih z okostji žensk so med ostalim nakitom našli kavrije. Ob skeletu št. 81 so bile 4 lupine (dolžine 1,5—2,1 cm), ob skeletu št. 97 11 lupin in ob skeletu št. 125 8 lupin (dolžine 1,4—1,7 cm), torej je bilo najdeno vsega 23 lupin. Dve lupini sem dobil v raziskavo in primerjavo z recentnimi lupinami. Ugotovil sem, da pripadajo recentni vrsti kavrijev *Monetaria* (*Monetaria*) *moneta* (L.), da so lupine razmeroma dobro ohranjene; izgubile so le porcelanasti sijaj, razen deloma na širšem (sprednjem) koncu dorzalne strani. Le-ta ugotovitev dokazuje, da je bila uporabljena recentna in ne morda fosilna lupina. Vsaka lupina je le po enkrat navrtana, in sicer je luknjica blizu ožjega, torej zadnjega konca, kar dokazuje, da so se lupine uporabljale kot »viseči biseri« in ne nanizani na vrvice. Premer izvrtane luknjice meri okrog $2 \times 2,5$ mm, kar je pomembno za ugotovitev debeline same vrvice. Luknjice niso okrogle, temveč v prečni smeri nekoliko širše. Iz okoliščine, da je ob

vsakem skeletu le pičlo število visečih kavrijev, se more sklepati, da je šlo za ovratnice, t. j. vrvice z nanizanimi različnimi predmeti (steklenimi biseri), med katerimi so kot bolj redki elementi bile lupine kavrijev. Prav gotovo niso ti kavriji rabili za menjalno sredstvo ali drobni denar, temveč le kot nakit.

Zaradi primerjave bi omenil, da se dobi na lupinah kavrijev, ki so se uporabljali ali se še uporabljajo za nakit, zlasti pri primitivnih ljudstvih (primerjaj sl. 3 in 4) bolj pogosto po en par luknjic, bodisi

Sl. 1. Zgoraj dve lupini kavrija (*Monetaria* [*Monetaria*] *moneta* [L.]) iz grobišča na Ptujskem gradu; spodaj levo lupine iste vrste iz sedanje dobe, z odbrušnim hrbtnim delom, da lahko rabi kot gumb; desno lupina sivega kavrija (*Monetaria* [*Ornamentaria*] *annulus* [L.]), prevrtna v prečni smeri; obe spodnji lupini sta iz zbirke Prirodoslovnega muzeja v Ljubljani. Velikost je naravna. (Foto tov. Rajko Rakovec.)

prečno ali vzdolž orientiranih. Skozi luknjici se nanizajo lupine na vrvcu kot biseri tako, da ne bingljajo, kakor so bingljale lupine z eno samo luknjico na ovratnicah starih Slovanek iz Ptujca. Da se lupine kavrijev lahko uporabijo za gumbe (na telovniku, na manšetah), vlijejo v ustje (na spodnji ali ventralni strani) tekočo sadro in pritrdijo kose kovine, da se lahko pritrdijo ali prišijejo, ne da bi bile preluknjane. Le nepreluknjane in brezhibne lupine rabijo tudi kot menjalno sredstvo (drobiž); to pa ne velja za evropska ljudstva, zlasti ne za dobo, iz katere izvirajo ostanki v grobovih na Ptujskem gradu.

Torej se zdi pravilno mnenje J. Korošca, da so stare Slovanke uporabljale lupine kavrijev kot bolj redke priveske med številnejšimi na vrviči nanizanimi »biseri« iz steklene mase. Zdi se, da so v treh najdenih primerih ovratnic z lupinami kavrijev kot vmesni priveski med biseri bile edino te lupine. V drugih ovratnicah so bili priveski iz drugega materiala (stekleni, koščeni, kovinski, in sicer bronasti).

Po navedbah J. Korošca so arheologi dobili tudi na drugih mestih belobrdske kulture kavrije, in sicer ne le kot priveske, temveč tudi kot bisere (torej gotovo dvakrat navrtane!). J. Korošec (l. c. str. 84) razlikuje dve vrsti priveskov, takšne, ki so bili sestavni del ovratnic, in priveske, ki so jih uporabljali na kakšnem drugem mestu, morda tudi okrog vratu, vendar same zase, ne pa pomešane z biseri. Dasi v strogem pomenu besede školjk kavri ne smemo šteti med priveske, so vendar tvorile sestavni del ovratnic...«.

Glede izvora lupin navaja J. Korošec (str. 84—85), sklicujoč se na Niederla, da so na splošno orientalskega izvora »in da so prišle k nam kot import od Indijskega in Rdečega morja«. Izraža pa tudi svoje mnenje, »da teh školjk ni bilo treba uvažati z daljnega vzhoda, temveč so nekatere fosilnega izvora, druge pa morda uvožene z vzhodnega dela Sredozemskega morja, vsaj kolikor jih je ohranjenih na Panonski ravnini«; pri tem se sklicuje na že prej omenjeno mnenje vodstva Inštituta za oceanografijo in ribištvo v Splitu.

Omenil bi še, da je J. Korošec vse najdene kavrije fotografiral in njih posnetke v zmanjšanem merilu dal reproducirati, mi pa smo oba primerka, ki smo ju dobili, za primerjavo tudi dva recentna, dali posneti in kliširati (foto tov. Rajko Rakovec, kateremu se zahvaljujem za tovariško pomoč).

Mimogrede bodi rečeno, da je s stališča zoologa napačno imenovati lupine kavrijev školjke, saj so — tako učimo že učence v I. razredu gimnazij in v 5. razredu ljudskih šol — kavriji polži. Našemu, sicer odličnemu arheologu ne smemo očitati te napačne rabe, ki je pri arheologih splošno razširjena, pač pa ni pravilno pisati kauriškoljke (menda nastalo pod vplivom nemškega »Kaurie-Muschel« ali angleškega »Covrie shells«).

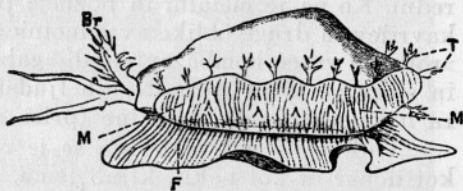
Izvor imena kavri. Po E. v. Martensu (predavanje iz l. 1871 v berlinskem antropološkem društvu, cit. po John E. Hertzu, predavanje v hamburškem Geogr. društvu, 1. IV. 1880, objavljenem v *Mitteil. d. geogr. Gesell., Hamburg, 1880—1881, str. 26*) izvira ime kavri iz sanskrita in je imelo prvotno obliko kapāra in kapārdika. Kot tako se ime omenja v stajndijskem delu Pančātāntra. Po Webru je v dialektu plemena Mahratta to ime spremenjeno v kavāri, iz tega je nastalo hindustansko kowree. S to označbo so lupine prišle iz Indije k nam v Evropo (angleško cowry, holandsko kouwers itd.). V različnih krajih Azije in Afrike so v rabi še druga imena.

Nekaj iz prirotopisa kavrijev. Kavriji so polži iz reda PredškrGARJEV (Prosobranchia) in pripadajo zelo mnogovrstni družini porcelanovk (Cypreidae); njih lupine zaradi lepih oblik, barv in risb ter porcelanastega sija na gladkem površju zbiralci prirodnin radi zbirajo. Izza časov Linnéja so vse vrste porcelanovk dajali v en sam rod *Cypraea*. Ščasoma se je pokazalo, da je vrst porcelanovk zelo veliko in da so med seboj tako različne, da je potrebno razdeliti jih ne le v večje število rodov in podrodov, temveč tudi v nekaj poddružin. Kavrije štejemo v poddružino *Cypraea-*

orbininae in tribusu Naricae (W. Wenz, Gastropoda I., Handb. d. Paläozoologie, Berlin, 1941). Za kavrije v ožjem pomenu, ki jih danes poznamo več vrst, je že leta 1836 Troschel ustanovil poseben rod *Monetaria*, vendar še danes zoologi nespécialisti uporabljajo za osnovno vrsto kavrijev povečini staro ime *Cypraea moneta*. Rod *Monetaria* je razdeljen v dva podroda: *Monetaria* in *Ornamentaria*; k prvemu štejemo tipično vrsto *Monetaria (Monetaria) moneta* (L.), k drugemu drugo, ki so jo poleg prve najbolj uporabljali, t. j. vrsto *Monetaria (Ornamentaria) annulus* (L.). To sta dve drobni vrsti (dolžine 1,5–3 cm). Prva ima povsem bele lupine, druga je sivkasto modra in večja, na splošno manj vredna.

Na sl. 2 je upodobljen živi kavrij. Značilno za celo družino je, kar je razvidno tudi s slike, da sicer pri polžih plitva plaščeva guba

Sl. 2. Beli kavri, *Monetaria (Monetaria) moneta* (L.). Slika živega in popolnoma iztegnjenega kavrija od leve strani (nekoliko povečano). Rob lupine pokriva plašč (M) z izrastki podobnimi lovkam (T); spredaj pod sifonom (cevko za dovajanje vode) (Br) par tipalnic z očmi; F, noga (podplatasto stopalo). Po Cooku

obrašča tukaj večji del lupine in ji naknadno dodaja bleščečo se plast apnenca, ki dá lupini porcelanast značaj. Ustje je zoženo in podolgovato ter ima nazobljeni ustni (število zobčkov je značilno). Starejši in zato manjši zavoji lupine od zunaj niso vidni (involutni tip lupine).

Kavriji živijo v večjih množinah le na določenih krajih toplih morij vzhoda, in sicer predvsem v Indiku in jugozahodnem delu Pacifika. Največ jih zbirajo v plitki vodi ob bregovih okrog otočja Maleidivi in Filipini, in to le v določeni seziji. Živih kavrijev ne dobimo v Sredozemskem morju, niti v vzhodnem delu ne, še manj seveda v Jadranu. Večkrat je bilo javljeno, da so našli posamezne lupine (pa vedno prazne!) kavrijev v Sredozemskem morju. Zgodilo bi se lahko, da jih dobimo tudi v Jadranu. Vendar je že Carus v izvrstnem, četudi nekoliko zastarelem delu: *Prodromus faunae mediterraneae* (Stuttgart, 1889–1895, II. del, str. 371) ugotovil, da so priložnostno dobili ne manj kakor 10 vrst malih porcelanovk, med njimi tudi pristne kavrije ob bregovih Sredozemskega morja. Vedno pa je šlo za posamične in prazne lupine, ki so verjetno po naključju prišle tja v zvezi s prometom, torej po prizadevanju človeka.

Take vrste najdb nas ne upravičujejo, da bi šteli najdene vrste polžev k dejanski recentni favni Mediterana. Z ladijskim prometom dospevajo k nam neredko tuje, zlasti tropske vrste v živem stanju. Redoma ostajajo pri tako importiranih vrstah le posamezniki, ki se naprej ne plodijo in jih seveda ne smemo šteti k pripadnikom domače favne. Bolj redki so primeri, kot n. pr. v najnovejšem času kitajska

volnena rakovica, da se po naključju importirana tuja vrsta ukorenini in zadobi pravice člana domače favne.

Kavriji kot predmet trgovine. Nikakor ni golo naključje, da so kavriji dobili v kulturni zgodovini človeškega rodu tako imenitno vlogo, in sicer kot nekaka vrednota. Kavriji so imeli vse za to potrebne pogoje. Lupine kavrijev so po obliki in videzu površja lepe, so trpežne, niso ne prevelike in ne premajhne, ne prelahke in ne pretežke, dobijo se sicer na precej lahek način, vendar le lokalno v večjih množinah. V drugih kulturnih območjih, t. j. izven kompleksa Azije-Afrike-Evrope (starega sveta) so imele in deloma še imajo lupine drugih mehkušcev podobne vloge (n. pr. v Ameriki: *Haliotis* in *Dentalium*).

Komaj bo mogoče z gotovostjo ugotoviti, ali je prvotna funkcija kavrijev menjalno sredstvo ali nakit, morda sta obe funkciji vzporedni. Ko pa je metalni in pozneje papirnati denar izpodrinil lupine kavrijev in druge oblike »vrednotnic« (n. pr. sol, zlati prah, baker ali »rolt« in vrvce bombaževine ali »gabaga« v Afriki), vidimo, da se je, in sicer ne le pri primitivnih ljudstvih, ohranila uporaba kavrijev za nakit do današnjega dne (prim. sliki 3 in 4).

Tudi ni le naključje, da se je ravno vrsta *M. moneta* uveljavila kot denar in kot nakit, kljub temu, da je še veliko drugih vrst porcelanovk ne le v toplih tropskih morjih, a tudi ob vseh bregovih Evrope. V samem Mediteranu živi vsaj 7 vrst porcelanovk, med njimi kot najmanjša le 8 mm dolga *Trivia candidula* in kot največja *Lurida lurida* (do 60 mm dolga). Odločilnega pomena za »zmago« kavrija vrste *Monetaria moneta* je bila gotovo okoliščina, da je prišla v veljavo že zdavnaj pri velikem indijskem ljudstvu (menda že prej pri Kitajcih in Japoncih) in se je z razvojem trgovine ob selitvah njeno področje vedno bolj širilo.

V tem pogledu je zanimiva primerjava med belim in sivkastim kavrijem (*Monetaria [Ornamentaria] annulus*): slednji je zlasti v trgovini z Afriko začel močno konkurirati belemu kavriju, ker je poglavitno najdišče za sivo vrsto vzhodna obala same Afrike (prim. predavanje J. E. Hertza), in sicer med ekvatorjem in Mozambikom, zlasti v plitvih zalivih otoka Monfija. Lupine *M. annulus*-a so nekaj večje in težje, kažejo na hrbtni strani rumen rob, dočim je sredina sivkastomodra. V trgovini so znani pod imenom zanzibarski kavriji. V enem starem centu (50 kg) belih ali maledivskih kavrijev je 45.000 do 48.000 kosov lupin, v centu sivih pa 18.000 do 20.000 kosov. Domači »izdelek« le ni mogel izpodriniti tujega! Naselja vrste *Monetaria annulus* segajo v Rdeče morje, kljub temu, da je to morje bližje nam, niso uporabljali za nakit te vrste, ampak indopacifično *M. moneta* (so še vrste *Monetaria ethnographica*, *icterina* in *obelata* po F. A. Schilderju, Die Variabilität der Schalenlänge der Cypræidae (Moll., Gastr., Zool. Anz., 79, 1928).

Poti, po katerih so verjetno dospeli kavriji k nam. Ko smo ugotovili, da vsi kavriji izvirajo iz Indopacifika, je jasno, da niso

Sl. 5. Zamorci iz francoskega Sudana pri plesu, opravljeni z na vrvcih nanizanimi lupinami belih kavrijev. Iz Geographic Magazine

mogli dosevati k nam po kratki in neposredni poti. Za starejše obdobje, t. j. od neolitika pa do časov, ko se je razvila plovba po morju na veliko razdaljo, je verjetnejša kopenska pot; za novejše čase pa pride v poštev bolj morska pot.

Po virih, s katerimi razpolagamo, ni moči ugotoviti, kdaj je človeštvo začelo uporabljati kavrije bodisi v zabavo in nakit, bodisi v bolj praktične namene. Po Wiegiersu (*Diluviale Vorgeschichte des Menschen*; I. Bd., Stuttgart, 1928, str. 129) neandertalski človek še ni imel interesa za lišp in nakit kakor tudi ne za umetnost, torej lepoto. Pač pa je človek iz orinjaka (mlajši paleolitik) imel že potrebe, ki presegajo zgolj animalno področje. Poleg risb in skulptur je pustil ta primitivni človek sledove svojega zanimanja za nakit. Zbiral je fosilne lupine morskih polžev, jih navrtal, da jih je lahko

nanizal na vrvce; ta običaj se je ohranil do današnjega dne. Poleg fosilnih vrst iz krede in terciara so dobili prehistoriki in antropologi tudi recentne lupine. V tej praštari dobi izvirajo prav vse vrste polžev iz evropskih morij (Atlantika in Mediterana). Med njimi najdemo tudi porcelanovke (»*Cypraea pyrum*« in »*Cypraea lurida*«), nikoli pa *Monetaria moneta* ali sorodne tropske vrste. Večino tega materiala so dobili v Franciji. V množinah so tedaj uporabljali zlasti prevrtane polžke vrste *Nassa nerita* iz Mediterana, ki jo še danes radi nizajo na vrvce za nakit. Na Moravskem so dobili preluknjane lupine vrste *Cypraea fabagina* Lam. iz terciara.

Po Wiegertsu pričajo najdbe recentnih morskih polžev daleč proč od obal, da so že tedaj ljudje popotovali. Mestoma so dobili cele zbirke lupin. Nekateri avtorji so mnenja, da so bile te lupine predmet trgovanj oziroma zamenjavanja. Zdi se, da izvira najstarejša najdba lupine (nepreluknjane!) prav vrste *M. moneta* iz Frankfurta ob Majni. Malakolog dr. W. Wenz (»*Cypraea moneta* L. aus einer praehistorischen Ansiedlung bei Frankfurt a. M.«, *Nachrichtsblatt d. deutschen malakol. Ges.*, Jahrg. 43, 1911, p. 104) jo je izkopal v neposredni bližini predzgodovinskega selišča človeka (mlajši paleolitik in laten). Wenz sklepa iz te svoje najdbe na obstoj trgovanja na velike razdalje že v tistih časih.

Po Hertzu (l. c. str. 28) je Layard v ruševinah Nimruda (Ninive) našel lupino vrste *M. annulus*, ki je rabila za nakit. Pri izkopavanju na mestu predzgodovinskega mesta Birka na Švedskem so leta 1873 skupaj s staroarabskimi novčiči iz let 893—963 dobili nekaj kavrijev (po navedbah v delu: Andree, *Ethnographische Parallelen*). Hertzu se zdi verjetno, da so kavriji dospeli tja po posredovanju arabskih trgovcev, morda posredno po nordijskih, ki so hodili na jug po blago. Tudi v predzgodovinskih grobiščih v Angliji in na Litovskem ter na Pomorjanskem so dobili lupine kavrijev.

Za kopensko pot bodisi prek Kitajske, Tibeta in Sibirijske, bodisi prek Indije in bližnjega Vzhoda pričajo nekatera dejstva. Tako n. pr. so še v osemdesetih letih preteklega stoletja po Hertzu nosile žene Mordvinov in Čuvašev (zahodnoazijska ljudstva Rusije) kavrije na vrvcah okrog čela (prim. sliko 4). V Tibetu (po C. Reitterju) pa imajo ženske pasove, okrašene s kavriji, podobno v Abesiniji in Sudanu.

Znani beneški popotnik Marco Polo (13. stoletje) poroča, da imajo v Jinanu na Kitajskem kavrije za denar (imenuje jih »porcellanas«). Za deloma morsko pot preko bližnjega Vzhoda priča navedba Aloisiusa da Cadamosto (iz leta 1455, po Andreeu iz Hertza), da so portugalski mornarji videli ob zahodni obali Afrike majhne bele »školjke«, uporabljane kot denar, »kaksršne pridejo iz Levanta v Benetke«. Pred otvoritvijo Sueškega prekopa je moralo blago priti z vzhoda po kopnem do bregov Sredozemskega morja in naprej v Evropo z ladjami. Pri pretovarjanju so lupine lahko dospele v morje, saj je šlo za velike tovore lupin. Iz Benetk in drugih velikih

pristanišč na Apeninskem polotoku (morda tudi Dobrovnika!) so kavriji lahko dospeli tudi v naše kraje.

V novejših časih je trgovina s kavriji bila v rokah zlasti Holandcev (dokler so imeli Ceylon) in je Rotterdam bil središče, od koder so prodajali kavrije v Gvinejo. Nekaj časa se je vsa trgovina z afri-

Sl. 4. Libijska plesalka (Mayoni). Okrog čela in pasu ima vrvice z nanizanimi belimi lupinami kavrija. Iz Geographical Magazine

škimi sužnji vršila s kavriji (po Beckmannu, Warenkunde, Göttingen, 1794) in za 120 centov kavrijev so mogli kupiti po 500 sužnjev. Pozneje so prevzeli vodstvo trgovine s kavriji Angleži. Imeli so zbirališča v Kalkuti in na Ceylonu, središča za trgovino pa v Londonu in Liverpoolu. Vse to blago se je končno prevažalo na zahodno obalo Afrike, kjer je v notranjosti kavri kot denar najdlje obdržal veljavo. Kot okras pa rabi kavrij še danes, in sicer ne le pri manj civiliziranih

ljudstvih. Zaradi velikega importa je kmalu padla vrednost kavrijev, tako da jih je bilo treba veliko količino in so postali nepraktično plačilno sredstvo.

Spričo navedenih dejstev je jasno, da so žene naših prednikov iz 10. in 11. stoletja dobivale kavrije za lišp po mednarodni trgovini z daljnega Vzhoda, da torej ne gre ne za fosilne lupine, izkopane doma, ne za recentne lupine iz Sredozemskega morja ali celo Jadrana.

ZUSAMMENFASSUNG

1. Nach J. Korošec (»The Old Slav burial place on the Castle-hill of Ptuj, Slovene Academy of Sc. and Arts, Ljubljana, 1950) wurden in Ptuj in den altslawischen Gräbern s. g. Kauri-Muscheln als Bestandteile der Schmuckgegenstände gefunden. Zwei von im ganzen 23 Exemplaren der Schneckenschalen wurden vom Standpunkte eines Zoologen aus einer eingehenderen Untersuchung unterzogen.

2. Es handelt sich um Schalen der rezenten Art *Monetaria* (*Monetaria*) *moneta* (L.). Sie weisen nur ein Bohrungsloch (2 zu 2,5 mm), nahe dem schmäleren Hinterende auf. Daraus kann man mit Gewissheit schliessen, wie dies auch Korošec tat, dass die Schalen als Anhängsel zwischen zahlreicheren durchbohrten Glassperlen am Halsband eingefädelt waren. Nur drei solche Halsbänder (mit je 4,8 bzw. 11 Kaurie-Schalen) wurden aufgefunden.

3. Durch die seitens der Führung des Instituts für Ozeanographie und Fischerei in Split mitgeteilte Information irreführt, äusserte der Autor der Monographie, dass man mit Möglichkeit rechnen sollte, dass die Kauris aus dem östlichen Teil des Mittelmeeres stammen oder aber in fossilem Zustande gebraucht wurden.

4. Nachdem das notwendigste aus der Naturgeschichte der »Kaurimuscheln« mitgeteilt wurde, wird nachgewiesen, dass die Monetarien ausschliesslich aus dem Indopazifik kommen. Nur zufällig verschleppte leere Gehäuse wurden im Mittelmeere einzeln aufgefunden, offenbar gerieten diese hierher infolge des Handels.

5. Es wurde hervorgehoben, dass die »Kaurimuscheln« nicht zufällig zu bedeutendem Tausch-, bzw. Geld- und auch Schmuckmittel geworden sind. Die Eigenschaften der Schalen (Form, Grösse, Gewicht, glatte Oberfläche, Härte und Dauerhaftigkeit) sowie die nur lokale Massigkeit des Vorkommens samt verhältnismässig leichten Sammelbedingungen führten dazu, dass der Mensch so früh (bereits seit der jüngeren Steinzeit) die Schalen praktisch verwendete. Die Verwendung zu Schmuckzwecken blieb bis zur Jetztzeit wenigstens teilweise erhalten.

6. Nachdem an einigen Beispielen die Verbreitung der »Kaurimuscheln« in Europa, Asien und Afrika dargestellt wurde, werden die beiden Transportwege: der transkontinentale und der überseeische besprochen. Alle beide kommen in Betracht; in neueren Zeiten jedenfalls mehr der Seeweg. Im Wege des internationalen Handels kamen die Kauris jedenfalls auch zu uns. Fossile Schneckenschalen durchbohrte und verwendete als Schmuck nur der Urmensch; das heimische Gestade der Adria konnte gewiss kein Kauri-Material liefern.